

הלכות מים אחרונים

קפא דין מים אחרונים וכו' מ' סעיפים:

א מים אחרונים מצוה משום קדושה¹ להתקדש לברך ה' על המזון² שהידים שהן מזוהמות מלכלוך המאכל הן פסולות לברכה³.

ועוד הוסיפו לעשות חובה⁴ גם על אותם שאין מזכירין את ה' בברכת המזון אלא שומעין מהמברך⁵ לפי שאמרו אחר כל אכילתך אכול מלח⁶ ויש מלח סדומית שמסמא את העיניים ויש לחוש שמא נגע בידיו בנגרוד מלח סדומית או מלח אחר שטבעו כמלח סדומית שהיה מעורב במלח אחר הסעודה וכשיתן אחר כך ידיו על עיניו יסמא אותן⁷ אם לא יטול ידיו תחלה.

לפיכך אין להם לברך על נטילה זו כמו שאין מברכין על שמירה משאר סכנות⁸ כגון המסנן מים בלילה מפני סכנות עלוקה וכיוצא בזה⁹ אבל המברך שנוטל ידיו משום מצוה וקדושה היה ראוי שיברך עליה¹⁰ אלא לפי שעכשיו אין עושין המצוה בתקנת חכמים ומנהגם שהיו נוהגים למושח הידים בשמן ערב אחר הנטילה להעביר הוזהמא מהידים¹¹ ועכשיו אין לנו שמן ערב וכיון שאין אנו עושים המצוה בתקנה נהגו שלא לברך אפילו המברך ברכת המזון¹²:

ב מים אחרונים אין נוטלין על גבי קרקע אלא בכלי¹³ מפני רוח רעה ששורה עליהם¹⁴ כשהם על גבי קרקע¹⁵ ואם אין לו כלי¹⁶ נוטל על גבי עצים דקים וכיוצא בהם¹⁷ והוא הדין כל דבר שהוציא בינים לקרקע אפילו רצפה שאין רוח רעה אלא על גבי קרקע¹⁸.

ובמקום שאין בני אדם עוברים שם יכול ליטלם על גבי קרקע¹⁹ לכן מותר ליטלם תחת השולחן ואע"פ שלפעמים מסלקין השולחן מכל מקום בין כך ובין כך יתגברו²⁰:

ג אין נוטלין בתמקין שהיה סולדת בו²¹ מפני שמפעפעין את הידים ואין מעבירין את

יב רבנו יונה שם. וראה לעיל ס' ד' מהר"ב ס"א ב' דיעות אם צריך לברך על נטילת לפני התפלה.

יג ראה ברובי נג, סעי' ובתש"י ד"ה שמון שם מ"ב, א.

יד רבנו יונה שם. וא"ש פ"ח דברכות שם. מור.

טו חולצין קה, א. מור ושילע ס"ב.

טז חולצין קה, ב. מור ושילע שם. ועד"ז בנפ"ו שהרית, כדלעיל ס"ד ד' מהר"ק ס"ט.

יז רש"י חולצין קה, א ד"ה קינא.

יח שילע שם.

יט לשון בתרא בחולצין שם. תורת הבית האריך ב"ו ד' מ"ג שער ג. מור ושילע שם.

כ חנוך מצות תל. מ"א סק"ב.

כא החיוב בפירושו למפר מערכת האלקות פ"ג (ל, א), וראה גם פ"ו סוף ד"ה מים עליונים (ב, ב). הובא בח"א שם. וראה גם לכוש ס"ב.

כב מ"א שם.

כג גזר שם קה, ב.

כד שם דלישנא בתרא. רמב"ם ה"ל ברכות פ"ו המ"ז.

וראה מור ושילע פ"ג ובמ"א סק"ג.

א ברכות ס"ג פ"ח ז' נג, סעי'ב. רבנו יונה שם (מ, א) ד"ה והיתום. רא"ש שם פ"ח ס"ו.

ב ראה הקרי הלכות ח"ג מ, א.

ג ברכות שם. מעדני י"ט על הרא"ש שם אות ת.

ד רבנו יונה שם ורא"ש שם ע"פ חולצין קה, א. מור ושילע ס"א.

ה שאילת פ' יתרו שאילת נד הובא רבנו יונה שם. רא"ש שם בשם גאון.

ו ברכות מ, א. רש"י חולצין קה, ב ד"ה שנלח. וכדלעיל ס"ו קעט ס"ח.

ז חולצין שם.

ח הרב רבנו יונה ברכות שם (מ, ב) ד"ה ואי בשם הרמב"ם פ"ו מו"ל ברכות ה"ג.

ט רש"י רמב"ם ורבנו יונה שם.

י הלכות נדירות ה"ל ברכות פ"ו (מ, א). הובא בתוס' ה' יתרה ברכות שם ד"ה והיתום ובתוס' חולצין קה, א סד"ה

מ"ב. מור רב עפרים הלכות סעודה. הובא ברבנו יונה שם ד"ה לוקעין. רא"ש שם ובחולצין שם פ"ח ס"ו. רמב"ם שם פ"ו ה"ב ופ"א ה"ד. מור ושילע ס"ו.

יא רמב"ם שם פ"א ה"ד.

תקד הלכות מים אחרונים קפא

הוזהמא^כ ויש אוסרין^{כו} אפילו בחמין שאין היר סולדת בו ויש להקל בדבריו סופרים^{כז}:
 ד' א"צ ליטול אלא עד פרק שני של אנבעות שלמעלה ממנו אינו מניע לכלוך המאכל^{כח}.
 וא"צ לשפוך עליה אלא פעם אחת^{כט}.

ואין שיעור למים של נטילה ז'^ל ואינם כמים ראשונים ששיעורם לא פחות מרביעית^{לא}:
 ה' צריך שישפיל ראשי אנבעותיו למטה בשעת הנטילה^{לב} כדי שתרד הוזהמא^{לד} (ולכן
 אין לרחוץ ידיו תוך הכלי אלא ישפוך עליהם כדי שתרד הוזהמא^{לה} אבל אמצעים
 שבין נבינה לתבשיל של בשר^{לו} יכול לרחצן בתוך הכלי^{לז}):

ו' אם המסוכנין הם רבים מתחילין מן הקטן^{לח} שנגנאי הוא לגדול ליטול ידיו וימתין יושב
 בטל עד שיטלו כולם לפיכך מתחילין מן הקטן היושב בסוף^{לז} והגדול עוסק באכילה^מ
 או בדבר אחר עד שגיעו המים אליו.

ונטילין כולם הדין ישיבתם^מ ואין מכבדין זה את זה^{מא} עד שגיעו לחמשה האחרונים^{מב}
 לפי שאין מכבדים בידים מזהמות^{מג} וכיון שלא נשארו אלא חמשה שלא נטלו שאחד
 מהן הוא המבדק מתחילין מן המבדק^{מד} ואח"כ אין מכבדין זה את זה^{מה} וכן אם אין שם
 אלא חמשה מתחילין מן המבדק^{מז} כדי שיעיין בברכת המזון בעוד שאלו הארבעה נטילים
 ששיערו חכמים שבשיעור נטילת ארבעה יוכל לעיין בד' ברכות של ברכת המזון וכן
 בשיעור זה אין בו הפסק בין נטילה לברכה^{מכ}.

ומה שאמרו^{מכ} תיכף לנטילת ידים ברכה לאו תיכף ממש אלא בכדי שיעור זה^{מכ} מכל
 מקום שלא לצורך אסור להפסיק כלל.

ולכן מוזגין כוס של ברכת המזון קודם הנטילה^{מכ} כדי לתכוף הנטילה לברכה ככל מה
 דאפשר^{מכ}.

שלא לאכול נבינה אחר תבשיל בשר כמו אחר בשר עצמו,
 וזנים אמצעים הוכה היינו באכילת בשר אחר תבשיל שיש
 בו נבינה או חלב.
לו ים של שלמה וכו"א שם.
לז ברכות ז', ב. מור וש"ע סי"ג.
לח רש"י שם ר"ה ובמקו.
לט ב"ח ר"ה וזאם המטבין.
מ מור וש"ע שם.
מא ברכות ז', רע"א. מור וש"ע שם.
מב ברכות ז', ב. מור וש"ע שם.
מג ברכות ז', א. רמב"ם הל' ברכות פ"ג הל"ב לבוש סי"ג.
מד ברכות ז', ב. מור וש"ע שם.
מה רא"ש ברכות פ"ג סי' ד'. מ"ו סק"ד.
מז ברכות שם. מור וש"ע שם.
מח רש"י שם ר"ה ב' וכו'. ב"י. סי"ג סק"ג. מ"א סק"ה.
מט ברכות ז', א. וראה לעיל סי' קמו אם קאו רק על
 מים אחרונים או גם על מים ראשונים.
מכ וראה לעיל שם (לענין מים ראשונים) "כדי הילוך כב
 אבה".
מכ רשב"א שם. סי"ג שם. מ"א שם. וראה גם לעיל שם.
מכ רבנו ירוהם נתיב מו' ח"ו (קמה, ד). מ"א רש"י.
 וראה לעיל שם (לענין מים ראשונים) הדיני דקא
 כשמוטו בחמין וראה לקמן סי' רע"א סכ"ג.
מכ תוס' שם ז', ב. וגמרא ז', ב.

כ הולין קד, מ"א. מור וש"ע שם.
כו רש"י ב"ב של שלמה הולין פ"ח סי' יא. וכלשונא קמא
 שם. הובא במ"א שם.
כז תורת הבית הארוך בית ו' שער ב' וראה גם לעיל סי'
 קס סי"ב רמקסין כלשונא בתרא (לענין מים ראשונים).
 וראה תוס' מכת"י שם מ"ג סי"ט, שכתבו גם שם ב'
 הדיניות ונמסר: ויש להקל בדבריו סופרים.
כח רש"י א' בתורת הבית הארוך בית ו' שער א' בשם
 הרמב"ד (תמים רע"ב סי' טו). מור וש"ע סי"ד. מ"א
 סק"ד. וכספר המנהגים ע' 22 כתב: למים האחרונים נטילים
 קנה האנבעות, ואח"כ מנקידין אותם כשהם לחים עדיין
 על השפתים.
כט מרדכי ספ"ה ברכות רנו ר"י. הובא בב"י ד"ה תב
 המרכי. ים של שלמה הולין פ"ח סי' י.
ל תמים רע"ב להראב"ד סי' טו. מאורי בית ד' שער ד'.
 ה"א ב' ארבע שער א' ד"ה ויש הפרש. הובא בב"י.
לא כרע"ל סי' קס שמו"ו וש"י.
לב מוטה ד', ב. מור וש"ע סי"ד.
לג רש"י שם ד"ה צורך. מור וש"ע שם.
לד רש"י ב"ב של שלמה שם. ח"א סק"א. וראה הקרי
 והלכות ח"ח מו' א.
לה וראה שיעור סי' קמ"ג שמים אמצעים הוכה היינו
 בין תבשיל לנבינה. ועי' רמ"א יו"ד סי' פ"ג שנתנו

הלכות מים אחרונים קפא תקה

ואסור להשיח בניתים איזה עסק וענין אחר אפילו בדברי תורה¹¹ אבל שיחה בעלמא ב' וג' תיבות אין לחוש¹² אלא משנטל הכוס בידו לברך כמ"ש בס' קפ"ג¹³:

ז יש אומרים¹⁴ שמים אחרונים אין צריכים ניוגב ויש מי שאומר¹⁵ שהמברך מנגב ידיו תחלה ואח"כ מברך אבל המסובין אינם צריכים לנגב לדברי הכל¹⁶ וגם במברך יש להקל בדברי סופרים עיין ס' קע"ג¹⁷:

ה מים אחרונים נוטלים בכל מיני משקה¹⁸ אפילו בשמן ודבש¹⁹ וחלב²⁰ מפני שהם מעבירין את הזוהמא²¹ חוץ מיון שאין נוטלין בו²² מפני חשיבותו כמו שנתבאר בס' ק"ם²³ וקע"א²⁴.

ובן מים הפסולים לראשונים משום מלאכה או שינוי מראה כשרים לאחרונים²⁵:

פ יש שאין נוהגים ליטול מים אחרונים מפני שאין מלח סדומית מצויה בנינו ומשום ידים מוזהמות אין חוששין הואיל ועבשו אין מקפידין לרחצן מלכלך המאכל אין זה קרוי זוהמא לנו²⁶.

ומכל מקום מי שהוא איסטנים ורגיל לרחוץ ידיו אחר הסעודה הרי הן לו ידים מוזהמות וצריך ליטול קודם ברכת המזון²⁷ ואפילו רוצה לברך על היין באמצע הסעודה יקנחן קודם שיברך²⁸ אבל נכון לכל אדם ליוהר במים אחרונים²⁹:

סא ראב"ד שם.
סב שלחן של ארבע שם.
סג ראב"ד שם. שלחן של ארבע שם.
סד כ"י סוף דפי'.
סה ספ"ו ושי"ג.
סו ס"ו זה בשוע"ר לא הגיע לירינו. וראה שו"ע שם ס"א.
סז ראב"ד שם (הובא באלה רבה מק"ג). מאירו שם. ח"א סק"ו.
סח תוס' ברכות נג, ב ד"ה והייחם. חולק קה, א ד"ה מים. דא"ש ספ"ה דסרכות. מרדכי שם רכז רג. מור נש"ע ס"ג. מ"א סק"ה.
סט תוס' ברכות שם. רא"ש וטורכי שם. סור ושורני שם. ע ספר חסידים ס"ו נה ורתנג. ח"א סק"ט.
עא דש"ל בום של שלמה חולין פ"ח ס"י ח"א סק"י בשם המקובלים. ראה ח"ב קנה, ב. שער המצות פר' עקב.

נג כ"ח ד"ה ואם המסובין. אלה רבה סק"ט בשם האר"ל (ראה שער המצות פר' עקב ענין מים אחרונים). וראה גם לעיל ס"י סק"ג. סדר נט"ו לפעודה סוף ס"ג.
נד מ"א ס"ח סק"ה. וראה גם לעיל ס"י סק"ג.
נה ס"י ושי"ג.
נו ראב"ד בתמים רעים שם. שלחן של ארבע שם. כ"ו ד"ה משמע שפ"ה משמעות הדשב"א בתורת הבית ב"ו ש"ב. דעה א בשו"ע ס"ח.
נז רמב"ם הל' ברכות פ"ו ה"כ. פ"ז ה"ג. דעה ב בשו"ע שם.
נח יש"ש חולין פ"ח ס"י ג. מ"א סק"ו.
נט ס"י זה בשוע"ר לא הגיע לירינו. וראה שו"ע שם ס"ג שמים אחרונים א"צ ניוגב.
ס ראב"ד בתמים רעים שם. שלחן של ארבע שם. שורני ס"ט. רמ"א ס"ח סק"ג.